

Presenting a Model for the Development of Women's Entrepreneurship and its Prioritization

ARTICLE INFO

Article Type

Research Article

Authors

Parisa Ansari Amoli¹

Yousof Gholipour Kanani^{2*}

Mohammad Reza Bagherzadeh³

Mojtaba Tabari⁴

How to cite this article

Parisa Ansari Amoli, Yousof Gholipour Kanani, Mohammad Reza Bagherzadeh, Mojtaba Tabari, Presenting a Model for the Development of Women's Entrepreneurship and its Prioritization, *Islamic Life Style*. 2022; 6(2):589 -603.

1. PhD student, Department of Management and Accounting, Qaemshahr Branch, Islamic Azad University, Qaemshahr, Iran.

2. Faculty member, Technical and Engineering Department, Qaemshahr branch, Islamic Azad University, Qaemshahr, Iran (Corresponding Author).

3. Faculty member, Department of Management and Accounting, Qaemshahr Branch, Islamic Azad University, Qaemshahr, Iran.

4. Faculty member, Department of Management and Accounting, Qaemshahr Branch, Islamic Azad University, Qaemshahr, Iran.

* Correspondence:

Address:

Phone:

Email: gholipourkanani@yahoo.com

Article History

Received: 2022/03/29

Accepted: 2022/07/11

ABSTRACT

Entrepreneurial activities by women play a prominent role in the health of nations' economies. Because women can show their abilities through entrepreneurship. Accordingly, the purpose of this study is to identify and weight the factors affecting women's entrepreneurship. The present study is applied in terms of purpose and descriptive in terms of method. The method used to rank the options is the electrification technique. In the present study, 20 decision makers were used to investigate the effects of effective criteria on women's entrepreneurship. The questionnaire of this technique is a questionnaire consisting of a criterion-option matrix and the answer to it is based on verbal spectra or real numbers. According to the research model, the present problem has five criteria. Each of these criteria has sub-criteria. Therefore, for the present study, a total of thirty-five sub-criteria were designed; Thus, the family criterion has eight sub-criteria, the personality criterion has ten sub-criteria, the economic criterion has seven sub-criteria and the social and cultural criteria each have five sub-criteria. In order to prioritize and determine the weight of the final options of the problem, the electrological approach was used and the results showed that the priority of the final options of the problem is that the options "education", "culture building", "legal infrastructure", "Investment", "human capital" and "market" were ranked first to sixth, respectively.

Keywords: Entrepreneurship, Women's Education, Culture Building, Legal Infrastructure.

ارائه الگویی جهت توسعه کارآفرینی زنان و الویت گذاری آنها

سازی»، «زیرساخت قانونی»، «سرمایه گذاری»، «سرمایه انسانی» و «بازار» به ترتیب در اولویت اول تا ششم قرار گرفتند.

کلمات کلیدی: کارآفرینی، آموزش زنان، فرهنگ سازی، زیرساخت قانونی، تکنیک الکترون.

تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۰۱/۰۹

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۰۴/۲۰

*نویسنده مسئول gholipourkanani@yahoo.com

مقدمه

کارآفرینی پدیده‌ای است که شرایط محیطی در آن تعیین کننده است که ترکیب زیرساخت‌های محیطی درجه آشنفتگی محیطی و تجربیات محیطی افراد جامعه بر سطح انگیزه کارآفرینانه جامعه تاثیرگذار است (۱). بسیاری از محققان معتقدند که فعالیت‌های کارآفرینی توسط زنان، نقش برجسته‌ای در سلامت اقتصاد ملت‌ها دارد. چراکه زنان با کارآفرینی می‌توانند توانایی‌های خود را آشکار سازند و موانعی که در بروز استعدادهاى خود دارند رفع نموده و هر روز بیشتر و بیشتر بر جسارت‌های خود بیفزایند. اشتغال و کارآفرینی اثرات بسیار مثبتی بر روحیه و رفتار انسان دارد. این اثرات مثبت را می‌توان در مواردی چون اجتماعی شدن، کسب ساختار کلی برای زندگی و رشد شخصیت برشمرد. داشتن شغل یا فعالیت مثبت در اجتماع برای تمامی افراد به‌ویژه زنان که نیمی از جمعیت کشور را شامل می‌شوند. با رشد مهارت‌ها، ایجاد یک چارچوب زمان‌بندی شده منظم برای زندگی، تعامل اجتماعی، کسب هویت فردی، شغلی، جایگاه اقتصادی و اجتماعی همراه است. نداشتن یا از دست دادن شغل، اثرات بسیار منفی بر روحیه رفتار انسان‌ها دارد. از دست دادن درآمد باعث ایجاد تغییرات غم‌انگیزی در شیوه و گذران زندگی انسان‌ها می‌شود. برای بسیاری از مردم، به‌ویژه زنان سرپرست خانواده، از دست دادن یا نداشتن شغل به معنای از دست دادن خانه و کاشانه و سایر دارایی‌های بارز آن‌ها است. موقعیت خانوادگی، اقتصادی، اجتماعی و عزت نفس آن‌ها به طور منفی تحت تأثیر چنین شرایط نامطلوبی قرار می‌گیرد. از آن‌جا که زنان سرپرست خانواده با شرایط پرنوسان و غیرثباتی مواجه هستند نسبت به توانایی‌ها، قابلیت‌ها و مهارت‌های خود تردید می‌کنند. در نتیجه، بیکاری این قشر آسیب‌پذیر سبب بروز تغییراتی در طرز تفکر، سبک زندگی روزانه، کاهش اعتمادبه‌نفس و افزایش بیماری‌های جسمی و روانی آن‌ها می‌شود. علائم و نشانه‌های چنین مشکلاتی اغلب بلافاصله، یا یک سال پس از جدایی از همسر و نداشتن شغل و درآمد در میان زنان سرپرست خانواده مشاهده شده است (۲). برجسب‌های جنسیتی که بر نوعی نابرابری میان مرد و زن دلالت دارد از خلال تعالیم خانواده، نظام تعلیم و تربیت، باورهای کلیشه‌ای، انتظارات نقشی و مناسبات حاکم بر کار به زنان منتقل می‌شود. به این ترتیب هویت آنها یعنی اینکه آن‌ها در مقام زن چه ادراکی از خود داشته باشند، خود را چگونه ارزیابی کنند، خود را قادر و خواهان انجام دادن چه اعمال و رفتاری بدانند شکل می‌گیرد. انگیزه‌ها، علائق و نیروهای درونی و در نهایت ساختار روانی و شخصیتی افراد به این ترتیب ساخته و پرداخته می‌شود.

پریسا انصاری آملی^۱
دانشجوی دکتری، گروه مدیریت و حسابداری، واحد قائم شهر، دانشگاه آزاد اسلامی، قائم شهر، ایران.

یوسف قلی پور کنعانی^{۲*}
عضو هیئت علمی، گروه فنی و مهندسی، واحد قائم شهر، دانشگاه آزاد اسلامی، قائم شهر، ایران (نویسنده مسئول).

محمد رضا باقرزاده^۳
عضو هیئت علمی، گروه مدیریت و حسابداری، واحد قائم شهر، دانشگاه آزاد اسلامی، قائم شهر، ایران.

مجتبی طبری^۴
عضو هیئت علمی، گروه مدیریت و حسابداری، واحد قائم شهر، دانشگاه آزاد اسلامی، قائم شهر، ایران.

چکیده

فعالیت‌های کارآفرینی توسط زنان، نقش برجسته‌ای در سلامت اقتصاد ملتها دارد. چرا که زنان با کارآفرینی می‌توانند توانایی‌های خود را آشکار سازند. و موانعی که در بروز استعدادهاى خود دارند رفع نموده و هر روز بیشتر و بیشتر بر جسارت‌های خود بیفزایند. از آنجا که بخش عظیمی از جوامع را زنان تشکیل می‌دهند، لذا زنان در کشورهای در حال توسعه، امید اول برای ارتقا خانواده‌ها و رشد و توسعه کشورها هستند. بنابراین یکی از شاخص‌های مهم برای ارزیابی توسعه و پیشرفت هر کشور، میزان مشارکت زنان در تولید و کارآفرینی می‌باشد. بر این اساس هدف از این پژوهش ارائه الگویی جهت توسعه کارآفرینی زنان و الویت گذاری آن با استفاده از تکنیک الکترون می باشد. پژوهش حاضر از نظر هدف کاربردی و از نظر روش توصیفی می باشد. روش مورد استفاده به منظور رتبه‌بندی گزینه‌ها تکنیک الکترون می‌باشد. پژوهش حاضر، از تعداد ۲۰ خبره تشکیل شده که از میان زنان تحصیل کرده دانشگاهی و زنان کارآفرین انتخاب شده است که در این پژوهش از این خبره‌ها، برای بررسی اثرات معیارهای موثر بر کارآفرینی زنان استفاده شد. پرسشنامه این تکنیک، پرسشنامه‌ای تشکیل شده از ماتریس معیار-گزینه می‌باشد و پاسخگویی به آن براساس طیف‌های کلامی و یا اعداد واقعی است. با توجه به مدل، مسئله حاضر پنج معیار دارد که هر یک از این معیارها دارای زیرمعیارهایی می باشند. از این رو، برای پژوهش حاضر، در مجموع سی و پنج زیرمعیار طراحی شد؛ به طوری که، معیار خانوادگی هشت زیرمعیار، معیار شخصیتی ده زیرمعیار، معیار اقتصادی هفت زیرمعیار و معیارهای اجتماعی و فرهنگی هر کدام دارای پنج زیرمعیار می باشند. به منظور اولویت بندی و نیز تعیین وزن گزینه های نهایی مسئله از رویکرد الکترون استفاده شد و نتایج نشان داد که اولویت گزینه های نهایی مسئله بدین صورت است که گزینه «آموزش»، «فرهنگ

ریسک‌های مالی، فرآورده‌های تازه‌ای عرضه کرده تا در بازار خرید و فروش بر رقیبان چیره شود (۹). سادی و الغزالی^۱ (۱۰)، در تحقیقی شجاعت لازم برای تجارت و کارآفرینی زنان در عربستان سعودی را بررسی نمودند. نتایج نشان داد که خودباوری انگیزشی‌ترین عامل برای زنان کارآفرین در عربستان سعودی است. همچنین موانع شامل عدم مطالعه بازار، عدم حمایت دولت، عدم همکاری ادارات دولتی، عدم حمایت جامعه، محدودیت‌های جامعه و نگرش الیگولیستی سرمایه‌گذاران می‌باشد. یوسف دانیش و همکاران در پژوهشی که در سال تحت عنوان «کارآفرینی زنان در عربستان: چالش‌ها و فرصت‌ها» انجام داد، مدل پنجمین را در شهر جده در بخش‌های تجاری بر روی زنانی که خارج از خانه مشغول کار و فعالیت هستند، مورد بررسی و تجزیه و تحلیل قرار داد و پس از تحقیق و بررسی، یافته‌های از چالش‌ها و موانعی که زنان با آن روبرو هستند، را بیان کرد و در نهایت راه‌هایی را برای حل این موانع پیشنهاد داد و بیان داشت که زنان در شرکتهای کوچک و متوسط با غلبه بر موانع و چالش‌ها، نسبت به گذشته، روند رو به رشدی داشته‌اند که این موارد را از چالش‌های مهم سازمانی و اجتماعی ذکر کرد. در نهایت می‌توان گفت که این پژوهش روند رشد کارآفرینی زنان عربستان را نشان می‌دهد. السدی^۲ و همکاران (۱۱)، دریافتند که برجسته‌ترین موانع پیش‌روی بانوان کارآفرین در عمان، عدم حمایت مالی، عدم دانش برای همکاری، عدم دسترسی به فناوری، عدم پشتیبانی صنعتی، فشار برای دستیابی، عدم تعامل مردان، کمبود فرصت‌های آموزشی، اطلاعات در مورد فرصت‌ها و زمان آموزش است. هاولز^۳ (۱۲)، فقدان بودجه را مهم‌ترین مسئله‌ای که مانع از کار زنان کارآفرین ترک در مرحله شروع می‌شود، گزارش می‌کند. تاهیر و البارادیه^۴ (۱۳)، به بررسی چالش‌ها و موانع پیشرفت و توسعه فعالیت‌های کارآفرینی زنان کارآفرین در امارات پرداختند. براساس نتایج، برخی از چالش‌هایی که به‌عنوان مانعی برای زنان کارآفرین شناخته شده است شامل مشکلات در بدست آوردن سرمایه اولیه، تبعیض جنسیتی، عدم آموزش و فرصت‌های شبکه‌سازی است. همچنین در این تحقیق، پیشنهادهایی در مورد چگونگی ایجاد تغییر در نگرش به زن و تلاش‌های کارآفرینانه آنها ارائه شده است. پاندا^۵ (۱۴)، مطالعه‌ای با هدف شناسایی و رتبه‌بندی محدودیت‌هایی که زنان کارآفرین در کشورهای در حال توسعه با آن روبرو هستند، ارائه نمود. این یک چارچوب برای تمایز بین محدودیت‌های پیش‌روی کارآفرینان زن و مرد ارائه می‌دهد. محدودیت‌هایی که زنان کارآفرین در کشورهای در حال توسعه با آن روبرو هستند، ناشی از تبعیض جنسیتی، تضاد کار - خانواده، مشکل در افزایش سرمایه، عدم وجود زیرساخت‌ها، محیط‌های بی‌ثبات تجاری، اقتصادی و سیاسی، عدم آموزش و تحصیلات و تفاوت‌های شخصیتی است. این مطالعه نشان می‌دهد که علاوه بر محدودیت‌های مالی، محیط‌های ناپایدار تجاری، اقتصادی و سیاسی باید به عنوان اولویت‌های اصلی مورد توجه قرار گیرند. انسگامانا^۶

بسیاری از قابلیت‌ها و توانمندی‌هایی که لازمه امر کارآفرینی است مانند عزم راسخ برای تغییر و نوآوری، قدرت رهبری، تحمل خطر، میل به پیشرفت، تحت تاثیر نابرابری جنسیتی، کمتر در زنان قوام پیدا می‌کند. همین امر از احتمال کارآفرین شدن زنان می‌کاهد (۳). زنان در ردیف بزرگ‌ترین ذخایری هستند که هنوز از وجودشان استفاده بهینه به عمل نیامده است و این گروه کثیر که عهده‌دار تنظیم امور خانوادگی و تعیین‌کننده مسیر اقتصاد و خانواده محسوب می‌شوند، در امور اقتصادی و تنظیم بودجه خانوادگی دخالت مستقیم دارند و هر نهضتی که بخواهد رفاه اجتماعی و نظم اقتصادی را توسعه دهد ناگزیر است که از توجه همکاری طبقه‌ای که نیمی از جمعیت جامعه را تشکیل می‌دهند، بهره‌مند گردد (۴). از سوی دیگر اعتماد به استعدادها و توانایی‌های خود، هدفمندی و انتخاب برنامه‌های منطقی، رشد تفکر عقلانی، تلفیق میان عقل و احساس، حساسیت نسبت به تحولات زمان و همچنین مشارکت در فعالیت‌های اجتماعی به خصوص سازمان‌های صنفی غیردولتی در مجموع مهارت‌های کارآفرینی اجتماعی زنان را افزایش می‌دهد. بر این اساس هدف از این پژوهش ارائه الگویی جهت شناسایی کارآفرینی زنان می‌باشد.

مبانی نظری پژوهش

زنان و کارآفرینی

کارآفرینی یک روش تفکر و اقدام است که فرصت ذهن افراد را به خود مشغول کرده و براساس آن کل‌گرایشی در رهبری متعادل و نگرش به منظور خلق ارزش به وجود می‌آورد (۵). هیسریچ و همکاران فرایند کارآفرینی را خلق چیزی نو می‌دانند که توأم با صرف وقت و تلاش بسیار و پذیرش خطرات مالی، روحی و اجتماعی برای به دست آوردن منابع مالی، رضایت شخصی و استقلال است. نتیجه این فرایند از فعالیت‌های منظمی حاصل می‌شود که خلاقیت و نوآوری را با نیازمندی‌ها و فرصت‌های بازار پیوند می‌دهد (۶). تقریباً در تمامی تعارف کارآفرینی سه مقوله تفکر خلاقانه، بهره‌گیری سازمان‌یافته از منابع و توانایی پذیرش ریسک یا خطر وجود دارد. علاوه بر این، کرزنر معتقد است که مشکل اصلی هر جامعه ناشی از عدم درک فرصت‌هاست و کارآفرینی به معنی آگاهی از فرصت‌های سودآور و کشف نشده است (۷). در مجموع می‌توان گفت کارآفرینی فرایندی است که فرد کارآفرین با ایده‌های نو و خلاق و شناسایی فرصت‌های جدید با بسیج منابع، مبادرت به ایجاد کسب و کار و شرکت‌های نو، سازمان‌های جدید، نوآور و رشد‌یابنده کرده که توأم با پذیرش مخاطره و ریسک بوده و منجر به معرفی، توسعه محصول یا خدمت جدیدی به جامعه می‌شود (۸).

زن کارآفرین را چنین تعریف می‌کنند: کسی که به تنهایی یا با مشارکت یا با ارثیه‌ای، کاری را با خلاقیت و نوآوری به راه انداخته یا پذیرفته و با پذیرش مسئولیت‌های اجتماعی و اداری و مالی و

⁴ Tahir & Baradie

⁵ Panda

⁶ Nsengimana

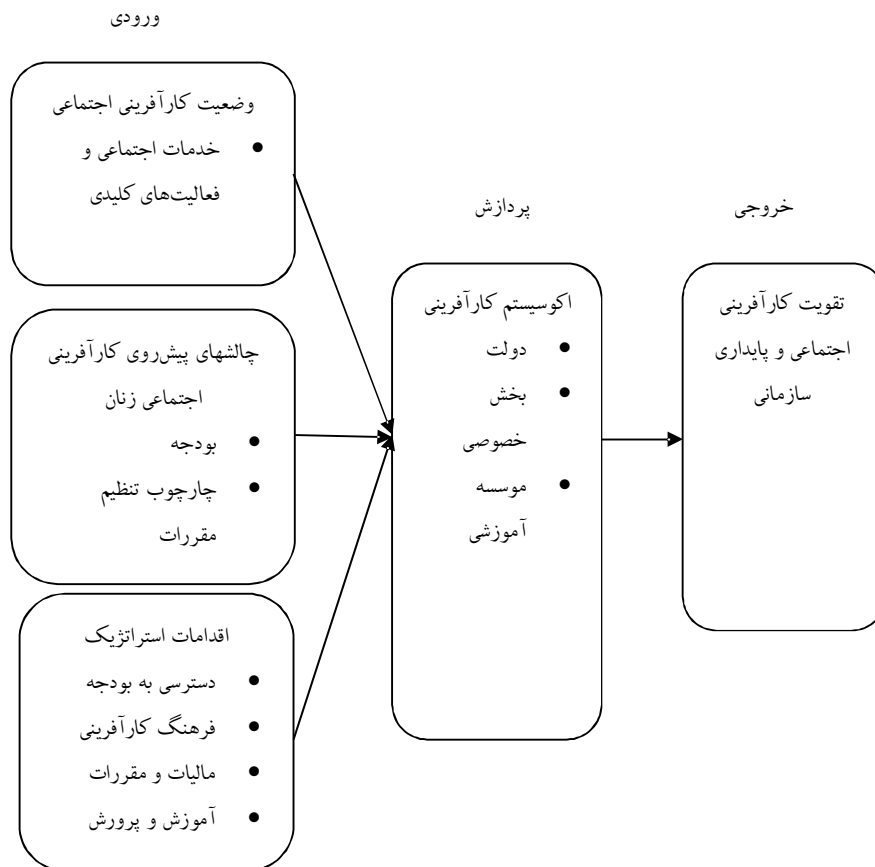
¹ Sadi & Al-Ghazali

² Al-Sadi

³ Howells

پژوهش خود، به بررسی چالش‌های پیش‌روی زنان کارآفرین در مناطق روستایی نپال پرداختند. بدین‌منظور، مصاحبه‌های نیمه ساختار یافته با یازده زن کارآفرین در یک روستای نپال انجام شد. همه آنها بنگاه‌های خود را برای تأمین نیازهای اساسی خانواده خود آغاز کردند. این زنان به دلیل جنسیت و فقر اساسی روستا در زندگی روزمره خود با مشکل روبرو شده‌اند. سنت‌های فرهنگی، اعتقادات مذهبی، درک‌های مردسالارانه، عدم آموزش و مهاجرت مردان و جوانان به شهرها، بر زندگی روزمره و سفرهای کارآفرینانه آنها تأثیر منفی گذاشت. نیپوا در سال (۱۷) در مقاله‌ای با عنوان «کارآفرینی اجتماعی زنان در عربستان سعودی» به مطالعه بر روی فعالیت‌های کارآفرینی اجتماعی، چالش‌های مواجهه زنان کارآفرین و اقدامات استراتژیک در جهت کارآفرینی پایدار اجتماعی در عربستان پرداخت.

و همکاران، در مطالعه‌ی خود به تعیین موانع خاص پیش‌روی زنان کارآفرین در انجام تجارت در کیگالی پرداختند. نتایج حاکی از آن است که زنان کارآفرین در اداره مشاغل خود در کیگالی با چالش‌های بسیاری روبرو هستند. از جمله این چالش‌ها، عدم وثیقه برای به دست آوردن وام، مالیات بالا، عدم مهارت در فناوری اطلاعات و دسترسی به آن، نرخ بهره بالا، هزینه‌های بالای حمل و نقل، عدم مهارت کارآفرینی، عوامل ترکیبی از فرهنگی و روانشناسی. قوس^۱ و همکاران (۱۵)، مطالعه‌ای با هدف تحلیل موانع پیش‌روی کارآفرینان زن روستایی در عمان انجام دادند. این مطالعه بر زنان ساکن مناطق روستایی و کوهستانی که مایل به فراتر از نقش‌های سنتی خانواده خود هستند، متمرکز شده است. از جمله مشکلات آنها در این امر، دستیابی به بودجه برای سرمایه‌گذاری های جدید و فعالیت‌های نوآورانه، عدم آموزش مبتنی بر مهارت و حمایت محدود خانواده‌ها شناسایی شده است. بانیا بادو^۲ (۱۶)، در

شکل ۱: مدل کارآفرینی اجتماعی زنان در عربستان

قوانین نامناسب و اندک برای حمایت از خانواده‌های شاغل و غافل‌ماندن زنان کارآفرین در صنعت روستایی و همچنین کمک‌های خانواده و مراقبت از کودکان در خانه است. رستمعلی‌زاده و علی جمعه‌زاده (۱۹)، عوامل مؤثر بر موفقیت زنان کارآفرین شهر تهران را مورد مطالعه قرار دادند. نتایج بررسی آنها نشان داد که شرایط

مینگ‌ین‌تو و چوی‌چانگ^۳ (۱۸)، در مقاله‌ای به شناسایی چالش‌های مربوط به توسعه کارآفرینی زنان و شرکت‌های کوچک و متوسط در مالزی پرداختند. نتایج نشان داد که از جمله چالش‌های پیش‌رو شامل موانع فرهنگی، عدم حمایت همسران، نابرابری جنسیتی، عدم اعتماد به نفس، ضعف شبکه‌های اجتماعی و تجاری،

³ Ming Yen Teoh & Choy Chong

¹ Ghouse

² Baniya Badu

اقتصادی و اجتماعی شامل سن، وضعیت تأهل، سطح تحصیلات، تهران دارند. با توجه به مبانی نظری پژوهش و بررسی مطالعات سابقه‌ی کار و میزان درآمد نقش موثری در کارآفرینی زنان در گذشته مدل زیر ارائه شد (شکل ۲).

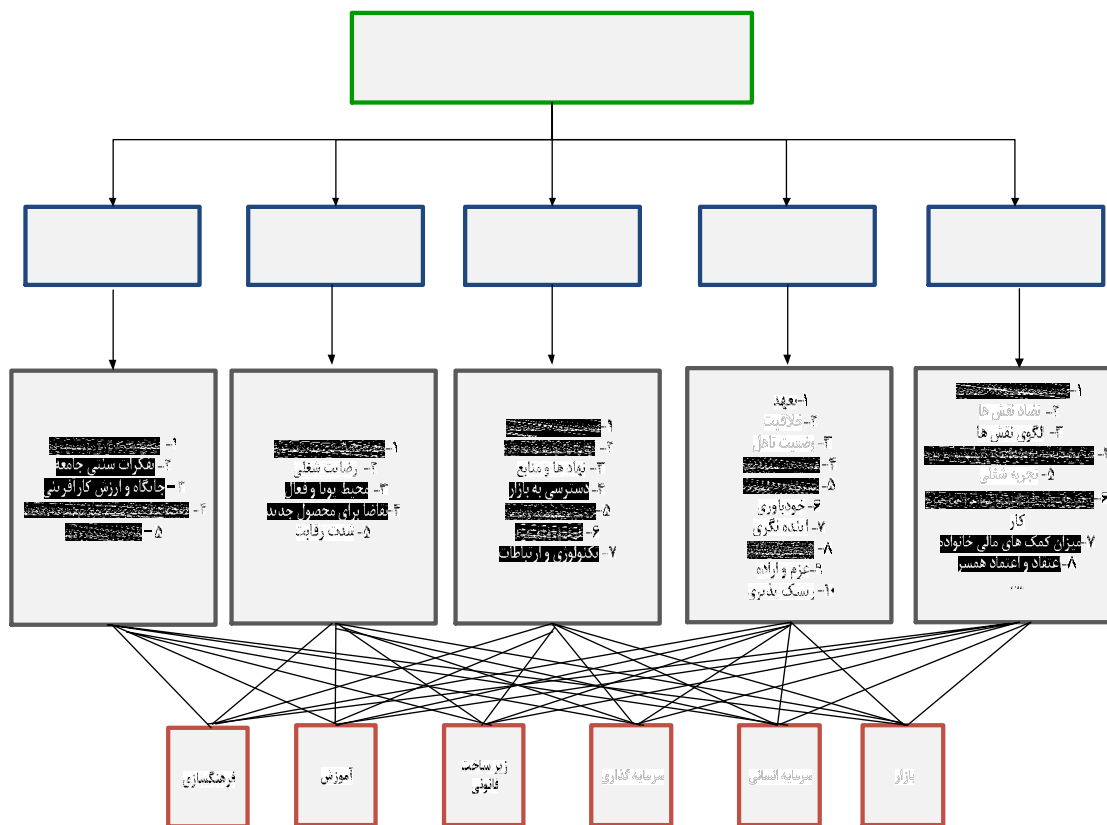
جدول ۱: برخی از مهم‌ترین پژوهش‌های مرتبط با موضوع

ردیف	نویسنده	عنوان	روش	سال	شاخص‌های کلیدی
۱	طوآبیه و همکاران (۲۰۰۷)	بررسی چالش‌های زنان کارآفرین در جوهور	* * *	تحلیل آماری	
۲	مردی و همکاران (۲۰۱۰)	بررسی چالش‌های کارآفرینان زن در توسعه تجارت خود در نیجریه	* * *	تحلیل آماری	
۳	ماتو (۲۰۱۰)	بررسی چالش‌های کارآفرینان زن در منطقه خاورمیانه	* * *	تحلیل آماری	
۴	سادی و الغزالی (۲۰۱۰)	بررسی شجاعت لازم برای تجارت و کارآفرینی زنان در عربستان سعودی	* * *	تحلیل آماری	
۵	موویبا (۲۰۱۲)	شناسایی چالش‌های پیش‌روی زنان کارآفرین در مقیاس کوچک در کنیا	* * *	تحلیل آماری	
۶	ایلهامه و همکاران (۲۰۱۴)	بررسی چالش‌های پیش‌روی زنان کارآفرین مسلمان در شرکت‌های کوچک و متوسط در مالزی	* * *	تحلیل آماری	
۷	نییوا (۲۰۱۵)	بررسی موانع کارآفرینی اجتماعی زنان در عربستان سعودی	* * *	مدل‌سازی	
۸	نجم‌تقی (۲۰۱۶)	بررسی چالش‌های زنان کارآفرین در کشورهای شورای همکاری خلیج فارس	* * *	مدل‌سازی و تحلیل آماری	
۹	راقووانشی و همکاران (۲۰۱۷)	تجزیه و تحلیل موانع کارآفرینی زنان و روابط علت و معلول بین آنها	* * *	تصمیم‌گیری چندمعیاره	
۱۰	قوس و همکاران (۲۰۱۷)	تحلیل موانع پیش‌روی کارآفرینان زن روستایی در عمان	* * *	تحلیل آماری	
۱۱	انسیگامانا و همکاران (۲۰۱۷)	تعیین موانع خاص پیش‌روی زنان کارآفرین در انجام تجارت در کیگالی	* * *	تحلیل آماری	
۱۲	ایساگا (۲۰۱۹)	بررسی چالش‌های پیش‌روی کارآفرینان زن در تانزانیا	* * *	تحلیل آماری	
۱۳	آراستی و اکبری جوکار (۱۳۸۷)	بررسی ویژگی‌های کسب و کار زنان کارآفرین تحصیل‌کرده دانشگاهی و مشکلات آنان در راه-اندازی کسب و کار	* * *	تحلیل آماری	

تحلیل آماری	*	*	*		بررسی موانع توسعه کارآفرینی زنان روستایی در دهستان مینوبار شهرستان آبادان	علی میرزایی و طهماسبی (۱۳۸۹)	۱۴
تصمیم‌گیری چندمعیاره		*	*	*	رتبه‌بندی موانع موثر بر زنان کارآفرین روستایی در استان اردبیل	حیدری ساربان (۱۳۹۰)	۱۵
تحلیل آماری		*	*		اولویت‌بندی موانع توسعه کارآفرینی زنان روستایی شهرستان گرمسار	علیدوست و همکاران (۱۳۹۱)	۱۶
تحلیل آماری		*	*	*	بررسی چالش‌های توسعه کارآفرینی زنان فارغ‌التحصیل جویای کار در شهر شهرکرد	قربانی‌پور و صابری (۱۳۹۱)	۱۷
تصمیم‌گیری چندمعیاره			*	*	شناسایی چالش‌های توسعه کارآفرینی زنان روستایی در دهستان شلیل شهرستان اردل	قادر مرزی و همکاران (۱۳۹۴)	۱۸
تحلیل آماری		*	*	*	شناسایی موانع توسعه کارآفرینی زنان روستایی دهستان بدر شهرستان روانسر استان کرمانشاه	احسانی‌فر و نوری (۱۳۹۶)	۱۹
تحلیل آماری	*	*	*		شناسایی عوامل موثر بر عدم کارآفرینی زنان روستایی در دهستان گلاب شهرستان کاشان	شاطریان و همکاران (۱۳۹۶)	۲۰
تصمیم‌گیری چندمعیاره	*		*	*	بررسی موانع توسعه کارآفرینی زنان در ایران	کاظمی و مقیمی (۱۳۹۷)	۲۱
تصمیم‌گیری چندمعیاره		*	*	*	بررسی موانع توسعه کارآفرینی اجتماعی زنان در ایران	پژوهش حاضر	۲۲

مدل پیشنهادی:
 فرهنگی در روند کارآفرینی زنان ذکر شد و مدل مفهومی پژوهش به شکل زیر در برگیرنده عوامل مذکور و مهم‌ترین متغیرهای مربوط به هر یک از آنها، ارائه شد.

مدل پیشنهادی:
 بر مبنای آنچه از مباحث نظری پژوهش و نتایج مطالعات انجام شده درباره تأثیر عوامل خانوادگی، شخصیتی اقتصادی، اجتماعی و

شکل ۲: درخت تصمیم‌گیری کارآفرینی زنان

مواد و روش‌ها

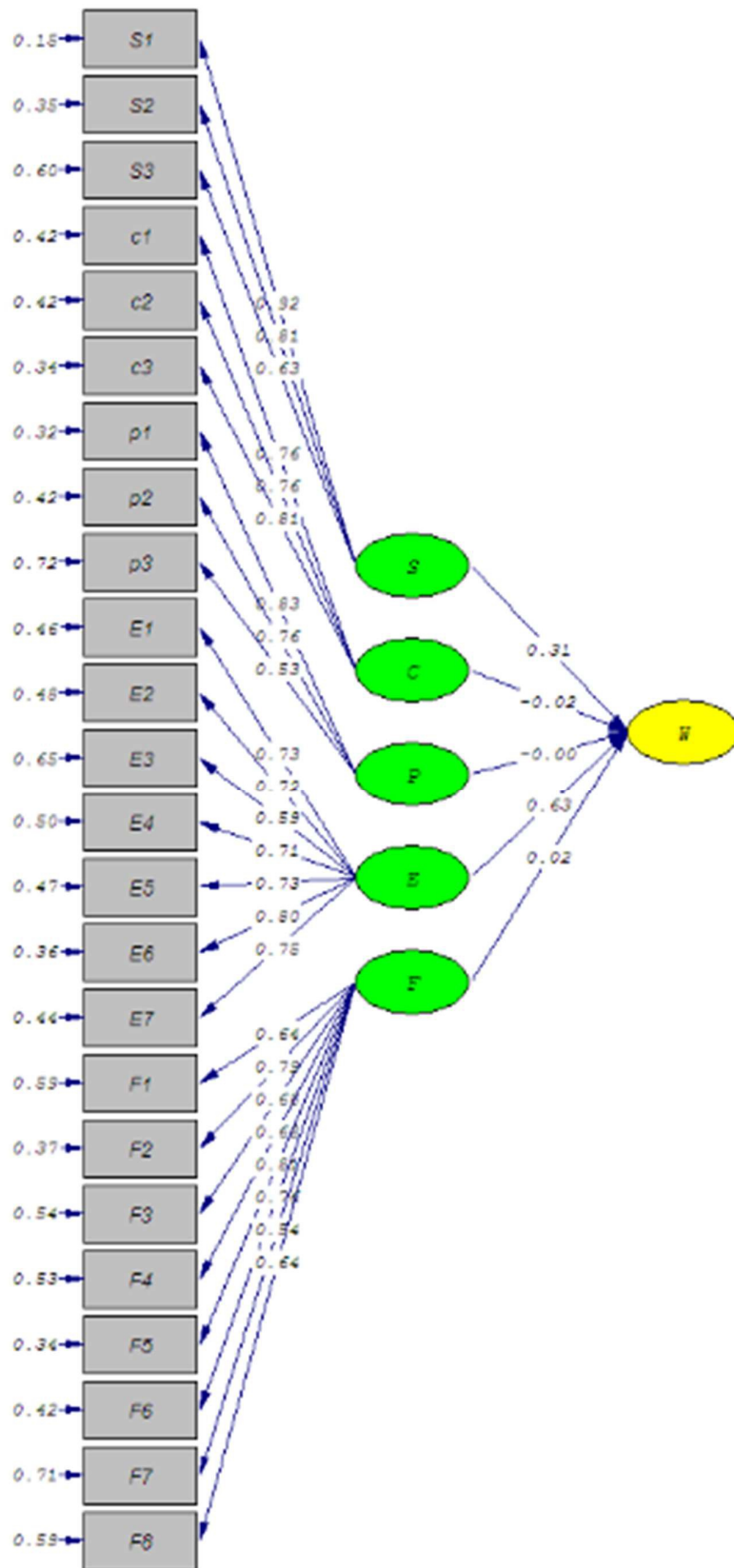
پژوهش حاضر بر مبنای هدف کاربردی و از نظر گردآوری داده‌ها توصیفی می‌باشد. روش جمع‌آوری داده‌ها پرسشنامه و مصاحبه می‌باشد، در واقع مصاحبه ابزاری متداول برای جمع‌آوری اطلاعات از طریق تعامل مستقیم کلامی میان مصاحبه‌گر و مصاحبه‌شونده است. این مرحله با انتخاب مصاحبه‌شوندگان آغاز می‌شود. در شروع هر مصاحبه، مصاحبه‌گر باید خود را معرفی کند و تلاش نماید جو دوستانه‌ای ایجاد شود. پرسشنامه تشکیل از ماتریس معیار-گزینه و پاسخگویی به آن بر اساس طیف‌های کلامی و یا اعداد واقعی است. در این روش کلیه گزینه‌ها با استفاده از مقایسات غیررتبه‌ای مورد ارزیابی قرار گرفته و بدان طریق گزینه‌های غیرموثر حذف می‌شوند. کلیه این مراحل براساس یک مجموعه هماهنگ و یک مجموعه ناهماهنگ پایه‌ریزی می‌شوند. روایی اطمینان از اعتبار محتوای آن که در موقع طراحی پرسشنامه، توسط متخصصان تعیین می‌گردد. با توجه به روش‌های موجود برای تعیین روایی، جهت اطمینان کامل از روایی پرسشنامه تحقیق، ابتدا از نظرات اساتید راهنما و مشاور به‌عنوان خبرگان و صاحب‌نظران به منظور تأیید روایی استفاده گردیده و پس از انجام تعدیلات لازم در پرسشنامه (از نظر محتوایی، نحوه بیان سوالات، شکل ظاهری و ...)

روایی پرسشنامه مورد تأیید قرار گرفت برای تعیین روایی پرسشنامه با استفاده از معادلات ساختاری از طریق نرم‌افزار لیزرل روابط میان متغیرها پیش‌بینی شد. همچنین برای بررسی میزان پایایی پرسشنامه از روش آلفای کرونباخ استفاده شده است که نشان می‌دهد پرسشنامه طراحی شده از پایایی قابل قبولی برخوردار است. روش مورد استفاده به منظور رتبه‌بندی گزینه‌ها (تکنیک الکترون) می‌باشد. در پژوهش حاضر، از تعداد ۲۰ خبره برای بررسی اثرات معیارهای موثر بر کارآفرینی زنان پرداخته می‌شود روش الکترون یا تسلط تقریبی از روش‌های تصمیم‌گیری چندمعیاره است که در پژوهش‌های بسیاری به منظور تصمیم‌گیری در سطوح مختلف از آن استفاده شده است. جهت بررسی برازش مدل از معادلات ساختاری استفاده شد.

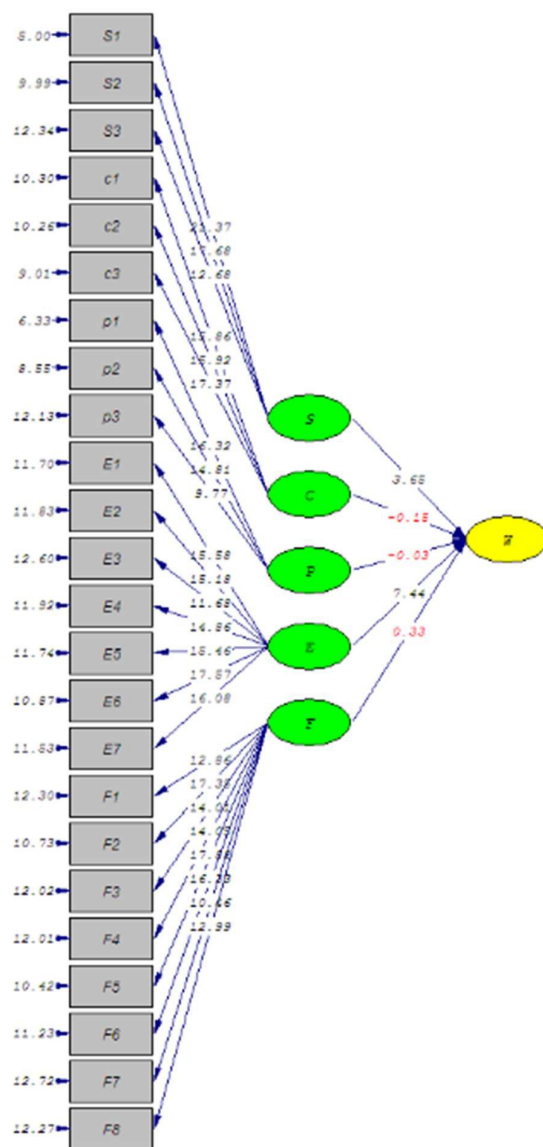
یافته‌ها

در این بخش باروش لیزرل، به بررسی مدل مفهومی می‌پردازیم. در واقع به دنبال این هستیم که با توجه به داده‌ها، مدل مفهومی فوق‌تر از چه حدی در واقعیت کارآیی دارد. همچنین با توجه به معادلات ساختاری و روش لیزرل عوامل اصلی تأثیرگذار در کارآفرینی زنان با توجه به خبره‌ها سنجیده می‌شود.

¹ ELECTERE

شکل ۲: مدل ساختاری تحقیق همراه با ضرایب استاندارد

شکل ۳: مدل ساختاری تحقیق همراه با ضرایب معناداری

در نهایت ضریب مسیر یعنی ارتباط بین متغیر پنهان و وابسته است که متغیر اقتصادی بیشترین تأثیر و متغیر فرهنگی کمترین تأثیر را در کارآفرینی زنان داراست.

در معادلات ساختاری فوق؛ سه لایه متغیر وابسته یا کارآفرینی زنان، لایه دوم متغیرهای درونی ابعاد پژوهش حاضر و در نهایت متغیرهای مستقل یا لایه سوم هستند که این سه لایه در کنار هم یک سری ارتباطات را می‌سازند.

ارتباط بین متغیر آشکار و پنهان که بار عاملی را نشان می‌دهد که با توجه به نمودار در واقع روابط اجتماعی گسترده در متغیر اجتماعی بیشترین تأثیر، و عزم و اراده در متغیر شخصیتی کمترین تأثیر را در آن دارد.

جدول ۲: نتایج نیکویی برازش مدل پژوهش

شاخص برازش مدل ساختاری تحقیق	دامنه مورد قبول	مقدار	نتیجه
χ^2 (شاخص نسبت مجذور خی دو بر درجه آزادی)	< ۳	۱/۴۵	مناسب
CFI (شاخص برازش تطبیقی)	> ۰/۹	۰/۹۵	مناسب
CFI (شاخص برازندگی)	> ۰/۹	۰/۹۲	مناسب
AGFI (شاخص تعدیل برازندگی)	> ۰/۹	۰/۹۰	مناسب

NFI (شاخص نرم شده برازندگی)	> ۰/۹	۰/۹۳	مناسب
NNFI (شاخص نرم نشده برازندگی)	> ۰/۹	۰/۹۴	مناسب
RMSEA (خطای ریشه میانگین مجذورات تقریب)	< ۰/۰۸	۰/۰۷۶	مناسب

فرهنگی هر کدام دارای پنج زیرمعیار می‌باشند. به منظور ارزیابی و اولویت‌بندی گزینه‌های شناسایی شده از روش الکترون استفاده گردید. جهت تشکیل ماتریس تصمیم، از طیف ارائه شده توسط چن و همکاران (۲۰۱۰) استفاده شده است. این طیف به شرح زیر می‌باشد.

با توجه به مدل مفهومی پژوهش، مسئله حاضر پنج معیار دارد. هر یک از این معیارها دارای زیرمعیارهایی می‌باشند. از این رو، برای پژوهش حاضر، در مجموع سی و پنج زیرمعیار طراحی شده است؛ به طوری که، معیار خانوادگی هشت زیرمعیار، معیار شخصیتی ده زیرمعیار، معیار اقتصادی هفت زیرمعیار و معیارهای اجتماعی و

جدول ۳: مجموعه معیارهای هماهنگ و ناهماهنگ

	مجموعه معیارهای هماهنگ	مجموعه معیارهای ناهماهنگ
1-2	C1, C2, C6, C7, C11, C13, C18, C20, C22, C23, C28, C29, C31, C33, C34, C35	C3, C4, C5, C6, C7, C8, C9, C10, C12, C14, C15, C16, C17, C18, C19, C20, C21, C23, C24, C25, C26, C27, C30, C31, C32, C33, C34, C35
1-3	C1, C2, C4, C5, C6, C11, C16, C22, C23, C26, C27, C28, C29, C30, C33, C34, C35	C1, C2, C3, C4, C5, C7, C8, C9, C10, C12, C13, C14, C15, C16, C17, C18, C19, C20, C21, C23, C24, C25, C28, C31, C31, C32, C33, C34, C35
1-4	C1, C2, C5, C6, C10, C11, C13, C14, C22, C23, C24, C25, C26, C27, C28, C29, C30, C31, C32, C33, C34, C35	C3, C4, C7, C8, C9, C12, C13, C14, C15, C16, C17, C18, C19, C20, C21, C23, C24, C25, C26, C27, C32, C33, C34
1-5	C2, C5, C6, C10, C11, C16, C18, C22, C23, C24, C25, C27, C29, C30, C31, C32, C35	C1, C3, C4, C6, C7, C8, C9, C10, C12, C13, C14, C15, C16, C17, C18, C19, C20, C21, C23, C24, C25, C26, C27, C28, C33
1-6	C2, C5, C10, C11, C18, C20, C22, C23, C24, C27, C29, C30, C31, C32, C33	C1, C3, C4, C6, C7, C8, C9, C10, C12, C13, C14, C15, C16, C17, C18, C19, C21, C23, C24, C25, C26, C27, C28, C33, C34, C35
2-3	C3, C4, C5, C6, C8, C9, C10, C11, C12, C14, C16, C23, C25, C26, C27, C30, C32, C33, C34, C35	C1, C2, C3, C6, C7, C8, C10, C11, C13, C14, C15, C17, C18, C19, C20, C21, C22, C23, C24, C25, C28, C29, C31, C32, C33, C34, C5
2-4	C1, C2, C4, C5, C8, C9, C10, C11, C12, C14, C15, C16, C22, C23, C24, C25, C26, C27, C28, C29, C30, C31, C32, C33, C34	C1, C3, C6, C7, C8, C13, C15, C16, C17, C18, C19, C20, C21, C22, C24, C27, C28, C29, C33, C34, C35
2-5	C2, C4, C5, C9, C10, C11, C12, C16, C18, C19, C21, C22, C23, C24, C26, C27, C30, C31, C32, C35	C1, C3, C4, C6, C7, C8, C12, C13, C14, C15, C17, C18, C19, C20, C21, C22, C24, C25, C26, C27, C28, C29, C33, C34
2-6	C2, C4, C5, C9, C10, C11, C12, C17, C18, C19, C23, C24, C25, C27, C31, C32, C33	C1, C3, C4, C6, C7, C8, C9, C13, C14, C15, C16, C17, C19, C20, C21, C22, C24, C25, C26, C27, C28, C29, C30, C33, C34, C35
3-4	C1, C2, C5, C7, C8, C9, C10, C11, C12, C13, C14, C15, C17, C18, C19, C20, C22, C23, C24, C25, C28, C29, C30, C31, C32, C33, C34, C35	C1, C3, C4, C6, C7, C8, C9, C12, C16, C17, C21, C27, C30, C33, C34

3-5	C2,C7,C9,C10,C11,C13,C15,C16,C17,C18,C19,C20,C21,C22,C23,C24,C25,C29,C30,C31,C32,C35	C1,C3,C4,C5,C6,C7,C8,C9,C12,C13,C14,C15,C16,C17,C26,C27,C28,C29,C30,C33,C34
3-6	C2,C5,C7,C10,C11,C12,C13,C15,C17,C18,C19,C20,C21,C22,C23,C24,C25,C29,C30,C31,C32,C33	C1,C3,C4,C6,C7,C8,C9,C12,C13,C14,C15,C16,C21,C25,C26,C27,C28,C30,C33,C34,C35
4-5	C2,C5,C6,C7,C9,C16,C17,C18,C19,C20,C21,C22,C23,C24,C25,C27,C30,C31,C32	C1,C3,C4,C5,C6,C7,C8,C9,C10,C11,C12,C13,C14,C15,C17,C22,C23,C24,C25,C26,C27,C28,C29,C30,C33,C34,C35
4-6	C2,C5,C7,C11,C12,C17,C18,C19,C20,C21,C22,C23,C24,C30,C31,C32,C33	C1,C3,C4,C5,C6,C7,C8,C9,C10,C11,C12,C13,C14,C15,C16,C23,C24,C25,C26,C27,C28,C29,C34,C35
5-6	C2,C3,C4,C5,C7,C8,C10,C11,C12,C13,C14,C15,C17,C18,C19,C20,C22,C23,C24,C25,C26,C27,C28,C29,C30,C31,C32,C33,C34	C1,C2,C3,C4,C5,C6,C7,C8,C9,C10,C13,C14,C15,C16,C19,C21,C23,C24,C27,C28,C29,C30,C31,C32,C34,C35

در گام بعدی از پیاده‌سازی روش الکترون، ماتریس هم‌مانند و ناهم‌مانند به صورت زیر محاسبه شده‌اند:

جدول ۴: ماتریس هم‌مانند

	a1	a2	a3	a4	a5	a6
a1	-	0.41	0.48	0.60	0.45	0.40
a2	0.82	-	0.55	0.69	0.56	0.46
a3	0.75	0.74	-	0.74	0.58	0.55
a4	0.70	0.64	0.44	-	0.55	0.44
a5	0.79	0.75	0.64	0.78	-	0.82
a6	0.77	0.81	0.64	0.68	0.73	-

جدول ۵: ماتریس ناهم‌مانند

	a1	a2	a3	a4	a5	a6
a1	-	0.8889	1.0000	1.0000	1.0000	0.7782
a2	1.0000	-	0.9409	1.0000	1.0000	1.0000
a3	0.5556	1.0000	-	0.9125	1.0000	1.0000
a4	0.8890	0.9742	1.0000	-	1.0000	1.0000
a5	0.9637	0.6261	0.8748	0.8365	-	0.8804
a6	1.0000	0.4695	0.8380	0.9329	1.0000	-

با توجه به نتایج فوق، ماتریس تسلط موافق بصورت زیر می‌باشد:

جدول ۶: ماتریس تسلط موافق

	a1	a2	a3	a4	a5	a6
a1	-	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
a2	1.00	-	0.00	1.00	0.00	0.00
a3	1.00	1.00	-	1.00	0.00	0.00
a4	1.00	1.00	0.00	-	0.00	0.00
a5	1.00	1.00	1.00	1.00	-	1.00
a6	1.00	1.00	1.00	1.00	1.00	-

همچنین، ماتریس تسلط مخالف بشرح جدول (۶) است.

جدول ۷: ماتریس تسلط مخالف

	a1	a2	a3	a4	a5	a6
a1	-	1.00	0.00	0.00	0.00	1.00
a2	0.00	-	0.00	0.00	0.00	0.00
a3	1.00	0.00	-	0.00	0.00	0.00
a4	1.00	0.00	0.00	-	0.00	0.00
a5	0.00	1.00	1.00	1.00	-	1.00
a6	0.00	1.00	1.00	0.00	0.00	-

در گام بعدی روش الکترو، ماتریس تسلط نهایی بصورت زیر محاسبه گردیده است:

جدول ۸: ماتریس تسلط نهایی

	a1	a2	a3	a4	a5	a6
a1	-	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
a2	0.00	-	0.00	0.00	0.00	0.00
a3	1.00	0.00	-	0.00	0.00	0.00
a4	1.00	0.00	0.00	-	0.00	0.00
a5	0.00	1.00	1.00	1.00	-	1.00
a6	0.00	1.00	1.00	0.00	0.00	-

در انتها نیز، نتیجه نهایی روش الکترو بشرح جدول (۹) می‌باشد.

جدول ۹: نتایج نهایی روش الکترو

رتبه	اختلاف	تعداد مغلوب	تعداد مسلط	
6	-2	2	0	a1
5	-2	2	0	a2
4	-1	2	1	a3
3	0	1	1	a4
1	4	0	4	a5
2	1	1	2	a6

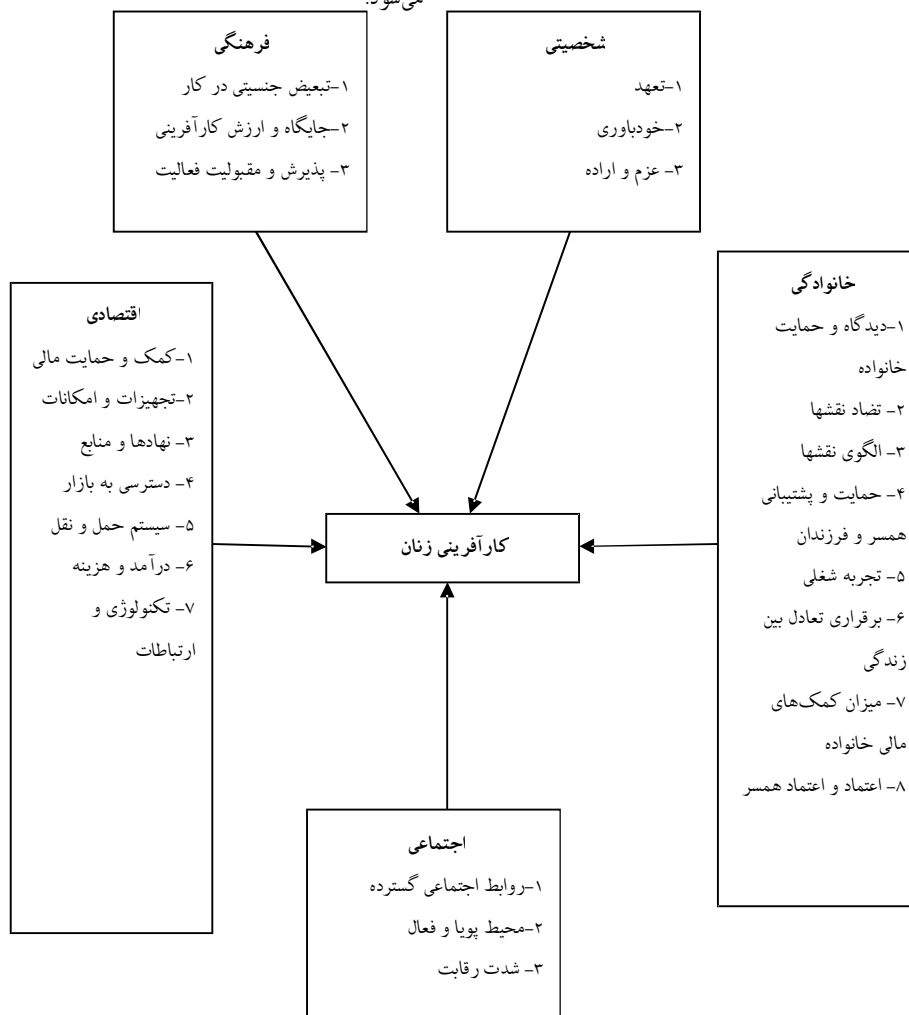
بیشترین اثر را در کارآفرینی زنان داشته باشد و تمرکز بر این بخش عملکرد بهتری در گرایش زنان جامعه به کارآفرینی دارد. در زمینه زیرساخت‌های قانونی و حمایت‌های دولتی از کارآفرینان با توجه به نتایج توصیفی داده‌ها اکثر کارآفرینان با استفاده از سرمایه شخصی به امور کارآفرینانه پرداخته‌اند. و این نشان از ضعف عملکردی دولت در این بخش دارد. لزوم اجرای برنامه‌های تشویقی دولتی در این بخش دیده می‌شود.

بعد از زیرساخت‌های قانونی، سرمایه‌گذاری در میان زنان بیشترین اثر را در میان متغیرهای تحقیق در کارآفرینی زنان داشته است. لزوم ایجاد بستری مناسب جهت ایجاد بنگاه‌های کارآفرینی در محیط‌های کاری در میان زنان می‌تواند در گرایش ایشان به کارآفرینی تأثیر بسزایی داشته باشد. در بسیاری از تحقیقات میان ریسک‌پذیری کارآفرینان زن و کارآفرینی ایشان رابطه‌ای مشاهده نشده است. این امر نیاز به تحقیقات بیشتری در این زمینه به موجب شناسایی علل اجتماعی و فردی این موضوع در میان زنان دارد. در

با توجه به نتایج به دست آمده، اولویت‌بندی معیارها بشرح زیر می‌باشد:

۱. آموزش ۲. فرهنگ سازی ۳. زیرساخت قانونی ۴. سرمایه‌گذاری ۵. سرمایه انسانی ۶. بازار
نتایج استفاده از رویکرد حل الکترو نشان می‌دهد که اولویت گزینه‌های نهایی مسئله بدین صورت است که گزینه «آموزش»، «فرهنگ‌سازی»، «زیرساخت قانونی»، «سرمایه‌گذاری»، «سرمایه انسانی» و «بازار» به ترتیب در اولویت اول تا ششم قرار گرفتند. براساس نتایج حاصله رابطه‌ای قوی میان آموزش و کارآفرینی زنان دیده شده است در نتیجه لزوم اجرای برنامه‌های مناسب جهت گرایش افراد با تحصیلات مختلف به برنامه‌های کارآفرینی در موسسات آموزش عالی احساس می‌شود. با توجه به نتایج خروجی می‌توان بیان نمود که بحث فرهنگ‌سازی جهت ایجاد رضایت کاری در میان کارآفرینان زنان بیشترین اثرگذاری را بر کارآفرینی داشته است در نتیجه می‌توان بیان نمود که تقویت این بعد می‌تواند

و وجود باورهای سنتی و دینی و مذهبی اهمیت بازار نسبت به سایر موارد از اهمیت کمتری برخوردار است
 نتایج استفاده از رویکرد حل الکترون نشان می‌دهد که اولویت‌گزینه‌های نهایی مسئله بدین صورت است که گزینه «آموزش»، «فرهنگ‌سازی»، «زیرساخت قانونی»، «سرمایه‌گذاری»، «سرمایه انسانی» و «بازار» به ترتیب در اولویت اول تا ششم قرار گرفتند. در نهایت می‌توان گفت که گزینه آموزش در الویت اول و گزینه بازار در الویت آخر قرار می‌گیرد.
 با توجه به نتایج به دست آمده مدل نهایی پژوهش به شکل زیر بیان می‌شود:

شکل ۴: مدل نهایی پژوهش

دارند. بسیاری از زنان در کشورهای در حال توسعه به عنوان فرصتی برای کسب درآمد اضافی درگیر کارآفرینی هستند، به طوری که برخی از آنها کار را رها کرده و به عنوان کارآفرین شروع به کار می‌کنند. به طور خاص، کاهش فرصت‌های شغلی در بازار نیز این زنان را مجبور کرده است که به فعالیت تجاری بپردازند و کارآفرینی به عنوان یک گزینه جذاب تلقی می‌شود. این نرخ برای سال‌های زیادی تا قبل از ۲۰۱۰ در حدود ۴۶ درصد کاهش یافته است و نشان داد که در واقع از هر ۱۰۰ زن در سن کار، فقط حدود

نتیجه‌گیری

هدف از این پژوهش ارائه الگویی جهت توسعه کارآفرینی زنان می‌باشد. کارآفرینی از مسائل اساسی و مهم در رشد و پیشرفت کشورها است و آن را موتور اقتصادی کشورها در نظر می‌گیرند. زنان کارآفرین به عنوان افرادی تعریف می‌شوند که شغلی را اداره می‌کنند و ریسک و نوآوری انجام می‌دهند. مشاغل تحت مالکیت زنان یکی از سریع‌ترین رشد تعداد کارآفرینان در جهان است. آنها سهم قابل توجهی در نوآوری، اشتغال و ایجاد ثروت در همه اقتصادها

2. Blinder, A. S. (1987). Hard heads, soft hearts. In Frank N. Magill et al. Eds. (1997). *International Encyclopaedia of Economics*, Vol. 2. Copyright Salem Press Inc.: London, Chicago
3. Javaheri, Fatima; Jussioui, Sarwar. 2014, Investigating the impact of gender inequality on women's entrepreneurship in Iran: obstacles to women's entrepreneurship, *Iranian Journal of Sociology*, Volume 5, Number 2, pp. 161-178.
4. Ghanbarali, Rizvan; Rostami, Farhanaz, 2014, identifying the problems of women entrepreneurs in Kermanshah province, *Journal of Entrepreneurship in Agriculture*, Year 2, Number 1, pp. 1-17.
5. Moghimi, Seyyed Mohammad. 2013, *Entrepreneurship and environmental factors affecting it*, Tehran: Roshangan and Women's Studies Publications.
6. Hisrich Robert, D. Peters M. P. and Shepherd, D. A, (2005). *Entrepreneurship*, Sixth Edition, Published by McGraw Hill/Irwin, New York, America.
7. Sandeep, M., Scott, R., & Rachael, G. (2007). The rise of self-employment in rural China: development or distress? *World Development*, 35(1), 163-181.
8. Rezvani, Mohammadreza; and Najarzadeh, Mohammad. 2017, investigation and analysis of the fields of entrepreneurship of villagers in the development process of rural areas, case study: Southern Baran village (Isfahan city), *Entrepreneurship Development Quarterly*, first year, number 2.
9. Lavoie, Dina. (1995); *Froum sur I entrepreneurship feminin quebecois*, Montreal, Ecoledes Hautes Etudes Commerciales Montral.
10. Sadi, M. A., & Al-Ghazali, B. M. (2010). Doing business with impudence: A focus on women entrepreneurship in Saudi Arabia. *African Journal of Business Management*, 4(1), 001-011.

۴۶ نفر مشغول به کار هستند. در بیشتر جوامع جهان، وضعیت زنان در جامعه متفاوت است.

به منظور اولویت‌بندی و نیز تعیین وزن گزینه‌های نهایی مسئله از رویکرد الکترون استفاده شده است. نتایج استفاده از رویکرد حل الکترون نشان می‌دهد که اولویت‌بندی نهایی مسئله بدین صورت است که گزینه «آموزش»، «فرهنگ‌سازی»، «زیرساخت قانونی»، «سرمایه‌گذاری»، «سرمایه انسانی» و «بازار» به ترتیب در اولویت اول تا ششم قرار گرفتند. براساس نتایج حاصله رابطه‌ای قوی میان آموزش و کارآفرینی زنان دیده شده است در نتیجه لزوم اجرای برنامه‌های مناسب جهت گرایش افراد با تحصیلات مختلف به برنامه‌های کارآفرینی در موسسات آموزش عالی احساس می‌شود. با توجه به نتایج خروجی می‌توان بیان نمود که بحث فرهنگ‌سازی جهت ایجاد رضایت کاری در میان کارآفرینان زنان بیشترین اثرگذاری را بر کارآفرینی داشته است در نتیجه می‌توان بیان نمود که تقویت این بعد می‌تواند بیشترین اثر را در کارآفرینی زنان داشته باشد و تمرکز بر این بخش عملکرد بهتری در گرایش زنان جامعه به کارآفرینی دارد. در زمینه زیرساخت‌های قانونی و حمایت‌های دولتی از کارآفرینان با توجه به نتایج توصیفی داده‌ها اکثر کارآفرینان با استفاده از سرمایه شخصی به امور کارآفرینانه پرداخته‌اند. و این نشان از ضعف عملکردی دولت در این بخش دارد. لزوم اجرای برنامه‌های تشویقی دولتی در این بخش دیده می‌شود.

بعد از زیرساخت‌های قانونی، سرمایه‌گذاری در میان زنان بیشترین اثر را در میان متغیرهای تحقیق در کارآفرینی زنان داشته است. لزوم ایجاد بستری مناسب جهت ایجاد بنگاه‌های کارآفرینی در محیط‌های کاری در میان زنان می‌تواند در گرایش ایشان به کارآفرینی تاثیر بسزایی داشته باشد. در بسیاری از تحقیقات میان ریسک‌پذیری کارآفرینان زن و کارآفرینی ایشان رابطه‌ای مشاهده نشده است. این امر نیاز به تحقیقات بیشتری در این زمینه به موجب شناسایی علل اجتماعی و فردی این موضوع در میان زنان دارد. در بحث سرمایه انسانی و تأثیر آن بر کارآفرینی اجتماعی زنان می‌توان تحقیقات بیشتر و جامع‌تری صورت پذیرد که بتوان نقش زنان با استفاده از ابزارهای نوین را مورد بررسی عمیق‌تری قرار دهد و این بحث یک موضوع بسیار جذاب در زمان حاضر در میان کارآفرینی زنان محسوب می‌شود. از طرفی فارغ‌التحصیلان حوزه‌های مختلف علمی توان بالایی در ایجاد کارآفرینی این قشر مهم جامع پرداخته است. در مورد جایگاه معیار بازار با کارآفرینی اجتماعی زنان که در آخرین رتبه در میان معیارهای مختلف قرار گرفته است می‌توان این نکته را در نظر گرفت که به دلیل فضای فرهنگی متفاوت ایران و وجود باورهای سنتی و دینی و مذهبی اهمیت بازار نسبت به سایر موارد از اهمیت کمتری برخوردار است.

References

1. Morris, M. & Lewis, P, (1995). The Determinants of Entrepreneurial Activity: Implication for Marketing, *European Journal of Marketing*, 29(7).

Development Quarterly, Volume 12,
Number 3, pp. 172-147.

11. Al-Sadi, R., Belwal, R., & Al-Badi, R. (2011). Woman entrepreneurship in the Al-Batinah region of Oman: An identification of the barriers. *Journal of International Women's Studies*, 12(3), 58-75.
12. Howells, K. (2011). Future proof: Female entrepreneurs in the Turkish Cypriot Family Business. In *ICSB World Conference Proceedings* (p. 1). International Council for Small Business (ICSB).
13. Tahir, R., & Baradie, M. E. (2019). Behind the veil: the challenges and impediments encountered by women entrepreneurs in the United Arab Emirates. *International Journal of Entrepreneurial Venturing*, 11(3), 258-282.
14. Panda, S. (2018). Constraints faced by women entrepreneurs in developing countries: review and ranking. *Gender in Management: An International Journal*, 33(4), 315-331.
15. Ghouse, S., McElwee, G., Meaton, J., & Durrah, O. (2017). Barriers to rural women entrepreneurs in Oman. *International Journal of Entrepreneurial Behavior & Research*, 23(6), 998-1016.
16. Baniya Badu, N. (2017). Exploring the Lived Experience of Opportunities and Challenges Faced by Entrepreneurial Women of Rural Nepal (Doctoral dissertation, Auckland University of Technology).
17. Nieva, F. O. (2015). Social women entrepreneurship in the Kingdom of Saudi Arabia. *Journal of global entrepreneurship research*, 5(1), 11.
18. Ming Yen Teoh, W., & Choy Chong, S. (2014). Towards strengthening the development of women entrepreneurship in Malaysia. *Gender in Management: An International Journal*, 29(7), 432-453.
- Rostam Alizadeh, Walialeh; and Ali Jumazadeh, Parvin, 2017, investigation of factors affecting the success of female entrepreneurs in Tehran, *Social*